

AHMET BAYTURSUNOĞLU VE ESERLERİ (1873/1937)

AHMET BAYTURSUNOĞLU AND HIS WORKS (1873 / 1937)

Nergis BİRAY*

ÖZET

Kazak edebiyatının 19. yüzyılın sonları 20. yüzyılın başlarında yetiştirdiği ünlü simalardan biri de Ahmet BAYTURSUNOĞLU'dur. Bu yazıda, şair, sanatçı, aktarmacı, gazeteci, dilci ve edebiyatçı vasıflarıyla tanınan ve birçok sahada eser vermiş olan A.Baytursunoğlu'nun hayatı, fikirleri ve eserleri hakkında bilgi verilmektedir. Baytursunoğlu 'nun şiirlerinden birkaçı, hem Kazak Türkçesi hem de Türkiye Türkçesine aktarılmış şekliyle yazının sonuna ilave edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ahmet BAYTURSUNOĞLU, Kazak Edebiyatı.

ABSTRACT

Ahmet Baytursunoğlu is one of the eminent figures of Cossack Literature who lived at the beginning of 19th and at the end of 20th century. The article gives information about the life and the works of A. Baytursunoğlu whom known as a poet, an artist, a journalist, a linguist and a man of letters. Some of his poems, is added to the end of the article both in Cossack Turkish and in Turkish as in translated forms.

Keywords: Ahmet BAYTURSUNOĞLU, Cossack Literature.

Kazak edebiyatının ünlü simalarından Ahmet Baytursunoğlu, 19. asrın sonları ile 20. asrın ilk otuz yılında Kazak edebî ve sosyal hayatı ile siyasetine damgasını vurmuş bir şahsiyettir.

Baytursunoğlu, 25 Ocak 1873 ocağında Togay'in Tosun köyünde bir işçi ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelir. Ahmet'in babası Şoşaklı Baytursun ve amcası Aktas, 19. asrın 80'li yıllarında köyleri basan Yakovlev adlı eşkiyaya karşı çıkar ve tutuklanır. Kazan'daki ayaküstü mahkemesinde yargılanarak on beş yıl Sibiryaya gönderilme cezası alırlar. Bu olayların cereyan ettiği yıllarda A. Baytursunoğlu henüz on yaşında bir çocuktur. Ahmet'in genç zihninde yer eden bu olaylar, halkın çilesini ve o dönemdeki sosyal gelişmeleri anlamasını sağlamıştır.

Babası tutuklanınca Aktas'in çocukları ve Ahmet'in eğitimiyle Şoşak'ın küçük oğlu Ergazi ilgilenir. Onun da gayreti ve yardımları sonucunda Ahmet Baytursunoğlu, 1891 yılında Torgay'daki iki sınıflık Rus-Kazak okuluna girer. Daha sonra Orenburg'daki öğretmen okulunda okur ve 1895 yılında buradan mezun olur. Bu okullarda, İbray Altınсарın'ın fikirleri

ile yetiştirilen Ahmet Baytursunoğlu, 1896-1907 yılları arasında Aktepe, Konstanay ve Karkaralı bölgelerindeki iki sınıflık köy okullarında öğretmen olarak görev yapar. Rus-Kazak okullarında, seminerlerde pedagoğ olarak çalışır, sosyal meselelerle yakından ilgilenir. Kazak dili ve edebiyatının tarihi ve teorisiyle ilgili çalışmalar yapar. Bu arada, okul kitapları ve ders müfredatları, ders plânları ile ilgili çalışmaları yanında, halkın sözlü mirasını araştırıp toplama, tasnif etme işlerine başlar. Gazetelerde makale, şiir ve tercüme yazıları yayınlanmaya başlar.

Karkaralı'da öğretmenlik yaptığı yıllarda, hükümetin siyasetine karşı geldiği gerekçesiyle tutuklanarak Semey Cezaevi'ne gönderilir. (1909 temmuz). Daha sonra Kazak sınırları dışında bir hapisaneye gönderilmesine karar verilir. Mart 1910 yılından 1917 yılı sonlarına kadar Orenburg Kalesi'nde hapsedilir. Yine de sosyal, siyasî, medenî ve edebî konularla ilgilenmekten ve yazmaktan vazgeçmez. 1911 yılında Orenburg'da "Masa (Sivrisinek)" adlı şiir kitabı ve tercüme ettiği şiirler yayınlanır. 1913 Yılında "Kazak" adlı haftalık gazeteyi teşkilatlandırır ve 1917 yılına kadar bu gazetenin redaktörlüğünü yapar.

"Kazak" gazetesinde, Kazak halkının sosyal ve medenî meseleleri, ihtiyaçları konularında kaleme aldığı cesur yazıları da yayınlanır. Gazetede halkın sosyal ve siyasî hayatına, halkı yönetenlerin sadistliği ve rüşvet alışlarına dair makaleler yayınlanınca, resmî makamlar, gazeteyi takibe alırlar. A. Baytursunoğlu'nun 1914 yılında "Kazak" gazetesinde "Kazak Vilâyetini İdare Etme Usûlleri" başlığıyla yayınlanan makalesi sebebiyle ona yüklüce bir para cezası verilir. Cezayı ödemediği takdirde üç ay hapis cezasına çarptırılacaktır. Baytursunoğlu, parası olmadığı için, bozuk olan sağlığına rağmen gider, cezayı ödeyemeyeceğini söyleyerek teslim olur. 1916 yılında okuyucuların iştirakiyle toplanan parayla ceza yatırılır ve Baytursunoğlu serbest bırakılır. Gazete de yayın hayatına devam eder.

Kazak halkının bilgilenmesi ve harekete geçmesinde büyük rol oynayan "Kazak" gazetesi Temmuz 1917'de "Alaş" teşkilâtının resmî yayın organı haline gelir. Fakat çok geçmeden Torgay bölge mahkemesinin kararıyla kapatılır.

A. Baytursunoğlu, 1917-1919 yılları arasında "Alaş" teşkilâtında görev alır, 1919 yılında da kendi arzusuyla teşkilâttan ayrılır. Ülkesine hizmet etmek amacıyla Sovyet hükümetinin farklı kuruluşlarında çalışır. 4 Nisan 1919 yılında, önceki yıllarda "Alaşorda" teşkilâtında görev yapıp ceza almış olanlar için af çıkarılır. Tursunoğlu da bu aftan yararlanır ve Sovyet hükümetinin farklı makamlarında görevler alır.

24 Haziran 1919'da, RSFSR Halk Askerleri Birliği, Kırgız (Kazak) ülkesinin yönetimi için askerî ihtilâl komitesi kurar. A. Baytursunoğlu da bu komitede görev alır.

A. Baytursunoğlu, daha sonra Cumhuriyetin Halk Aydınlatma Komitesi, Merkez Komitesi, Kazak Merkez İcra Komitesi ve Türkmenistan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin gazetesi olan "Ak Yol" da görevler alır.

20'li yılların sonları, Kazakistan için çok ağır şartlar getirir. 1929 yılının haziranında Baytursunoğlu yine tutuklanır. Kendisi Arhangelks'e, hanımı ve kızı ise Tomskiye'ye gönderilir. Onun sosyal hizmeti, ilmi çalışmaları, şiirleri ve fikirleri yargılanır. 1934'te geri döner. Bu hürriyet çok uzun sürmez. Ve 8 Ekim 1937'de tekrar tutuklanır. Bu son tutuklanışdır ve bu defa geri dönemez. Meşhur âlim ve edebiyatçı A. Baytursunoğlu uzun süren mahkûmiyetler sonunda halkına ve vatanına hasret olarak ölür.

Baytursunoğlu'nun bıraktığı eserler, üç ana bölüm altında toplanabilir. Birincisi; yazarın halkı aydınlatma dili kurallarına göre öğretme ve tanıtma; edebiyatı tanıtma ve araştırmalar yapma gibi konularda yazdığı yazıdır. İkincisi; şiirleridir. Üçüncüsü; diğer dillerden tercüme ettiği eserleridir.

Baytursunoğlu, "Âlip-Biy" (Alfabe), "Til Qurah" (Dil Kuralı), "Âdebiyet tanıtqış"(Edebiyatı Tanıtış) gibi Kazak Türkçesi ve bunun doğru öğretilmesi konusundaki öğretim metotlarıyla ilgili bir çok yazı kaleme almıştır. Kononov, Baytursunoğlu'nu, yazdığı gramer kitapları açısından değerlendirmiş ve onu meşhur türkologlar arasında göstermiştir.

A. Baytursunoğlu, 1913 yılında "Kazak" gazetesinde "Qazaqtm bas akını" (Kazak'ın Baş Şâiri) adıyla yayınladığı yazısında, Kazakların ünlü şâiri "Abay" ı, onun şairliğini, şiir görüşünü, şiirlerini, Kazak edebî ve sosyal hayatındaki rolünü kaleme almıştır. 1913 yılında Moskova'da yırcıların ağzından derlediği Kazakların destanı şiiri "Er Saym"ı ilmi değerlendirmeler de yaparak yayınladı. 1926 yılında "Joqtaw" adlı eserini yayınladı. Bu eserdeki şiirler, Kazak halkının sözlü mirasındaki ağıt türü şiirlerdir. Yazarın 1926 yılında yayınlanan diğer eseri "Âdebiyet tanıtqış"tır. Eser, edebiyat tarihi ve teorisile ilgilidir. Eserde sözlü edebiyat ürünlerinden bol bol örnek verilmiştir. Eser, okullarda ders kitabı olarak da okutulmuştur. Eserde o döneme kadar üzerinde fazlaca durulmamış olan 15-17. asır ozanlarından da bahsedilmekte ve onların eserlerinden örnekler verilmektedir.

A. Baytursunoğlu, aynı zamanda usta bir dombıracı ve ozandır. Ozanlardan yaptığı derlemelerde, topladığı malzemeyi müzik açısından da değerlendirmiştir.

Baytursunoğlu'nun çalışma sahasının odağını, şairliği ve tercüme ettiği eserleri teşkil etmektedir. Şâir, şiiri ideallerini ifade etmek için bir araç olarak görmüştür. Onun bütün şiirleri, "Masa" (Sivrisinek) adıyla 1911 yılında Orenburg'da yayınlanmıştır. Sivrisinek, bir semboldür. Halkı uyandırma, şuurlandırma görevini yerine getirecek olan bir semboldür. Bu şiirlerde halkı bilgilendirme, harekete geçirme ve ideal kazandırma gayreti göze çarpar. Şâir, bu görüşlerini ifade ederken de mecazî anlatıma yönelmiştir. Onun şiirlerinde hem konu olarak Abay ve İbray'ın şiirleriyle bir benzerlik vardır hem de şekil yönünden (kafiye, nazım biçimi vs.) bir benzerlik vardır. Eserin diğer önemli yanı şiirlerde kullanılan atasözleri, deyimler, güzel sözler ve küçük masallardır.

Baytursunoğlu'nun miras bıraktığı eserlerinden büyük bir kısmı da tercümeleleridir. Şâir, 20. asrın başlarında Rus klasik edebiyatına ait eserleri Kazak Türkçesi'ne aktarmıştır. Bunlardan Kırilov'un masallarının ve fabllerinin bir bölümünü aktararak kitap haline getirip yayınladığı "Kırk Misal" (1909) adlı eseri önemlidir. Kazakistan'da,tercüme bir eserin müstakil bir kitap olarak yayımlandığı ilk örnek bu eserdir. Eserde kırk Rus şarkısı da tercüme edilerek yayınlanmıştır. Şâir, Kırilov'un eserleri yanında Puşkin'in, Nadson'un, Lermontov'un ve Valter'in eserlerinden bir kısmını da Kazak Türkçesi'ne tercüme etmiştir.

A. Baytursunoğlu, sanatkar, şâir, aktarmacı, gazeteci, yayıncı, dilci ve edebiyatçı gibi vasıflarıyla, Kazak halkını sosyal ve medenî bir uyanışa hazırlayan, onlara yol gösteren tanınmış bir Kazak âlimidir. Ahmet Baytursunoğlu'nun şiirlerinden birkaç örnek:

QAZAKSALTI
(KAZAK ÖRFÜ)

Qazaq edik qatar uşıp qanqıladağan,
(Kazak idik katar katar uçup bağrışan^
Sahara-kölge qonıp salqındağan.
Ovaya, göle konup serinleyen. Bir
örtke qawdan şıqqan duşar bolıp,
Kıvılcımdan sıçrayan bir yangına rastlayıp,
Ne qaldı tenimizde şarpılmağan.
Ne kaldı vücudumuzda yanmayan.

Alaşın adamının bari mâlim:
Alaş 'in insanının hepsi malûm:
Kim qaldı tarazığa tartılmağan?
Kim kaldı terazide tartılmayan?
Değenden men jaqsımın, tolıp jadır,
"Ben iyiyim "diyenler doludur,
Jaqsılıq öz basman artilmağan.
İyilik kendi başından çoğalmayan.

Tıqıldap, qur pısıqsıp söyleyitin köp,
Tıkırdayıp, boş konuşup duran çok,
Ekpindep, uşqır atsa qarqındağan.
Hızlanıp, uçan at gibi ilerleyen.
Bos belbew, bosan tuwğan bozbala köp,
Boş kemer, ham doğan delikanlı çok,
Kiyizdey şala basıp qarılmağan.
Keçe gibi tam basılmayıp kırılmayan.

Enkendep et andığan şaldar da köp, Topluca
başını eğip yürüyen yaşlılar da çok,
Telmirip bir toyğanın ar qılmağan
Aç gözünü dikip doydüğundan utanmayan,
Aq könül, alan-bulan adamdar köp,
Alçak gönüllü, kendi halinde insanlar çok,

Eseptep azın köpke, anqıladağan.
Hesaplayıp azını çoğunu, sır tutmadan
konuşan.

Qayırsız neşe saran baylar da bar,
Hayırsız, nice pinti zenginler de var,
Qayıqtay tolqındağı qaltıladağan.
Kayık gibi dalgada titreyen.
Bârinen tınış uyıqtap jatqandar köp,
Hepsinden sessiz uyuklayıp yatanlar çok,
Umtılıp, talap, oylap tahnbağan;
İlerleyip, yağmalayıp, düşünüp yorulmayan.

Solardan qatarında biz de jürmiz,
Onların içinde biz de yürüyoruz,
Mâz bolıp qur tüymeğe jarqıladağan.
Memnun olup bir düğme gibi parlayan.
Ne payda önerin men biliminnen,
Ne fayda hüneri ile biliminden
Tiyisti jerlerine sarıp urmağan?!
Gerektiğinde hiçbir işe yaramayan?!

Bul bir söz qasiret etip hatqa jazgan,
Bu bir söz hasretle mektuba yazılan,
Qalmağan tük qasiret, qazaq azgan
Kalmamış bir tek hasiyyet, Kazak azmış.
Bayga-mal, oqığanğa-sen men maqsut bop,
Zengine mal, okuyana sen ben maksat olup
Oylaytm jurtın, gamın adam azdan.
Düşünen yurdun hareketini, insan azdan.)

DOSTIMA HAT
(DOSTUMA MEKTUP)

Qırağı qıya jazbas, sufqarım-ay!
Açıkgöz kenara yayılmaz, şahinim hey!
Qajımas qaşık jolğa tulparım-ay!
Yorulmaz kaşık yoldan, yüğrügüm hey!
Üyilgen ölekseni örge süyrep,
Yığılan cesedi kenara sürüyüp,
Şığarmaq qır basına, inkârım-ay!
Çıkarmak tepe başına, arzulum hey!

Jarqırap jaqsıhtın tanı atpay tur
Parlayıp iyiliğın tanı atmaz hiç,
Tünergen töbem izden bult arılmay.
Yaş dolu bulut tepemizden ayrılmaz hiç.
Kök etti, kön terili, könip qalğan,
Gök etli, kon derili, razı olup kalan, Sıqsa
da şıday beruw jurt jarılmay.
Sihşsa da sabreden yurt bölünmez.

Kim bilip, er enbegin sezip jadır,
Kim bilip, er emeğini seziyor?

Kim şıdap, joldastıqqa tözip jatr?
Kim tahammülle, yoldaşlığa sabrediyor?
 Sasıq mı salqın jürek, sanasızdar
İşe yaramaz mı, küskün yürek,
düşüncesizler Alansız aq maltasın ezip jatr.
Dikkatlice ak yoğurdunu eziyor.

Sınaytın, jaqsı menen jamandı ölşep,
Sınayan, iyi ile kötüyü ölçüp,
 Quldıqtın, qoldarmda kezip jatr.
Kulluğun kollarında geziyor.
 Keşegi kenşilikte kerek qılğan
Önceki serbestlikte gerekli kılınan,
 Bostandıq bolmağan son bezip jatr.
Hürriyet olmayınca bezgin yaşıyor.

Aytqanmen tawsılar ma onı-munı?
Söyleyince üzülür mü ona buna?
 Talaydın tandamalı tüpki sırtı:
Talihin seçmeli asıl sırrını:
 Janasqan şın köfiilmen jaqındıq az-
Samimî gönülle yanaşan, yakın olan az.
 Köbinin işi salqın, sırtı-aq jılı.
Çoğunun içi küskün, dışı ise sevimli.)

JUBATUW
 (AVUTUŞ/TESELLİ) Âldiy-âldiy, aq
 böpem,
{Ninni ninni, ak bebem,
 Aq besikke jat böpem!
Ak beşiğe yat bebem!
 Jilama, böpem, jilama,
Ağlama, bebem, ağlama,
 Jilik sağıp bereyin.
İlik hazırlayıp vereyim.
 Bayqutannın quyırığın
Has atın kıyruğunu,
 Jipke tağıp bereyin.
İpe takıp vereyim.
 Qazaktın bala jubatuvv öleni
Kazakların çocuk avutma şiiri.
 Qayran erkin
Kıymetli rahat
 Zamandarıfı
Zamanların
 Tarhqqajoq
Darlığa yok
 Amaldarın!
Çarelerin!
 Erkin dala,
Hür ova,
 Erkin qayda?
Erkin nerdel

Erkindegi
Erkindeki
 Körkin qayda?
Gösterişin nerdel
 Tuwlı nuwlı
Bayraklı, kalabalık
 Jerin qayda?
Yerin nerdel
 Suvvlı, şuvlı
Sulu, civıltılı,
 Kolin qayda?
Gölün nerdel
 Erkin kösken
Erkin göçmüş
 Elin qayda?
' İlin nerdel
 Er qortığan
Er koruyan
 Erin qayda?
Erin nerdel
 Tuwra aytatm
Doğru söyleyen
 Biyin qayda?
Beyin nerdel Biy
 bar dağı
Bey var da
 Küyin qayda?
Kaygın nerdel
 Adal köfiil
Samimî gönül
 Aqtıq qayda?
Temiz kalplilik nerdel
 Jalğan anttan
 ■ *Yalan yeminden*
 Saqtıq qayda?
Sakinma nerdel
 Bawır tartqan
Kardeş çeken
 Jürek qayda?
Jürek nerdel
 Namıs qızğan
Namus için kızan
 Süyek qayda?
Kemik nerdel
 Nuvvlıj erden
Kalabalık yerden
 Köşti ayırdı,
Göçü ayırdı,
 Suwh kölden
Sulu gölden
 Qustı ayırdı.
Kuşu ayırdı.
 Er ornına
Er yerine

Erkek qaldı,
Erkek kaldı.
 Kölenkeden
Gölgeden bile
 Ürkek qaldı.
Ürken kaldı.
 Biy ornına
Bey yerine
 Biybin boldı,
Bey oldu.
 Biy dew biraq
Bey demek ama
 Qıyın boldı.
Zor oldu.
 Qaraldı biy
Karalandı bey
 Jaqtaw boldı.
Korunur oldu,
 Qaranı jan
Halkı ve canı
 Aqtaw boldı.
Aklanır oldu.
 Bawır, jürek
Kardeş, yürek
 Talaş bop tur,
Tartışılır olmuştur.
 Namıs, süyek
Namus, kemik
 Qalaş bop tur
Ekmek olmuştur.
 Malın aldaw,
Malın hile,
 Talawda tur,
Yağmadadır,
 Jan in arbaw,
Canın tutsak,
 Qamawda tur.
Hapisledir.
 Ayağırlıdı
Ayağını
 Tusaw qıstı,
Tuzak kıstırdı.
 Jaqtandı
Çeneni
 Qursaw qıstı.
Zincir bağladı.
 Körmesine
Görmemen için
 Perden mıqtı,
Perde kapalı.
 Ötpesine Geçmemen
İçin Kermefi mıqtı.
Eziyet arttı.

Endijatıp
Şimdi yatıp,
 Uyıqtaw qaldı,
Uyuklama kaldı.
 Uyıqtağandı
Vyuklayanı
 Maqtaw qaldı.
Methetme kaldı.
 "Âldiy-aldiy",
"Ninni ninni"",
 Dep terbetken,
.Deyip sallayan,
 "Uyıqtasın" dep
"Uyusun" deyip
 Köp terbetken!
Hep sallayan!
 Qarnın aşsa
Karnın açsa
 Ulıqtann
İdareciler
 Jilik sağıp
İlik çıkarıp,
 May bermekşii
Yağ verecek.
 Tonsarl tülki
Kurnaz tilki
 Quyırıqtarın
Kuyruğunu
 Jipke tağıp,
İpe takıp,
 Bay bermekşi.
Zenginlik verecek.
 Âldiy-aldiy!
Ninni ninni!
 Men de deymın.
Ben de derim ki
 Sirâ, "âldiyge
Sakın ha, ninniye
 Senbe deymın.
İnanma derim.

"ER SAYIN" DESTANINDAN BİR BÖLÜM

Munı körüp Er Sayın
Bunu görüp Er Sayın,
 Töbede turıp tolgandı,
Tepede durup düşündü,
 Jalğızdığın oyladı,
Yalnızlığını hatırladı, Jawı
 toqsan, bul jalğız
Düşman doksan kişi, bu yalnız,

Oylanmasqa bolmadı:

Düşünmese olmadı:

"Özin jârdem bola kör,

"Sen yardımcı ol bana,

Bir yaratqan qudayım!

Tek yaratan Allah 'im!

Ölemin dep kılmaymın

Ölürüm diye düşünmem

Janım üşin uvvayım.

Canım için yok kaygım.

Qorlığı ötip baradı,

Eziyet başımızdan aştı

Buğan neğip şıdayın!

Buna nasıl sabredeyim!

Toqsan qulmen soğıssam,

Doksan kulla vuruşsam,

Abıroydı tavnıssam.

Şan şerefli bitirsem.

Jalğızğa keler küş bolsa,

Yalnız gelen güç olsa,

Jazatayım is bolsa,

Aniden bir iş olsa,

Qartayğanda atamnan

Yaşlanınca babamdan

Endi perzent tuwar ma?

Şimdi çocuk doğar mı?

İyem saran bolmasa

Sahibim pinti olmasa

Qanatsız meni qılar ma?

Beni kanatsız kılar mı?

Quldan qorqup men qaytsam,

Kuldan korkup ben dönsem,

Qul ketti dep men aytsam,

Kul gitti diye haber versem,

Jıyılısqa kire alman,

Topluluğa giremem, El

işinde jüre alman.

El içinde gezemem.

Endi buğan barayın,

Şimdi oraya gideyim,

Barmay, nağjp qalayın?

Gitmeyip ne yapayım?

Qınnan şıqpas aq almaş

Kınnan çıkmaz ak elmas

Suwırıp, qolğa alayın.

Çekip elime alayım.

Köterse quday talayım,

Kaldırsa Allahu Teâlâ'm,

Bârnı tegis qırayım."

Hepsini eksiksiz kırayım."

Qamşı basıp qalğanda,

Kamçı ilerleyip kalınca,

Qarğıp ketti qara ala at.

Sıçrayıp gitti kara ala at.

Jawğa jetip baradı,

Düşmana ulaştı gitti,

Tawdı, tastı aralap.

Dağı, taşı aralayıp.

Eki tası saqıldap,

İki dişi titreyip,

Quldarğa keldi jaqındap.

Düşmana yaklaştı yavaş yavaş. Jaw

köimegen jas bala,

Düşman görmemiş genç çocuk.

Jana öspirim mas bala

Delikanlı, mest çocuk.

Qılıştı aldı qınnan,

Kılıcı çekti kınından

Qıyn emes şınnan.

Oyun değil gerçekten.

"Şuw!" dep edi, qara ala at "Şuv!"

demışti, kara ala at, Jumarlandı

qırman.

Yuvarlandı yamaçtan.)

AT PEN EŞEK

(AT İLE EŞEK)

Birevvdin Esegi men bar edi Atı,

{Birinin Eşeği ile var idi Atı,

Aparar bir qalağa boldı zatı.

Götürür oldu bir kaleye eşyaları.

Atı men Eşeğine artıp alıp,

Atı ile Eşeğine yükleyip alıp,

Ayandap jolğa tüşip kele jattı.

Yürüyüp, yola düşüp geliyordu.

Jük awır, Eşek sasıp, alaqtadı,

Yük ağır, Eşek şaşıp sersemledi,

İyesi dem aluwğa qaratpadı.

Sahibi nefes almaya bile göz açtırmadı.

Âl ketip, jığılarga tayanğanda,

Hal kalmayıp ağlamaya başlayınca,

Jalınıp Atqa Eşek söz aytadı:

Yalvarıp At'a Eşek söz söyler:

"At dostım, jüğim awır, halim bitti,

"At dostum, yüküm ağır, halim harap,

Emespin jüre alatın endi tipti.

Yürüyecek halde değilim şimdi demiş.

Zonğıp, jolda ölip qalatmmın,

Yorgunluktan yolda ölüp kalacağım,

Almasan awıstırıp biraz jükti."

Almazsan sırtımdan bir parça yükü. "

At oğan eşbir jawap qaytarmaydı,
At ona hiçbir cevap vermez,
Awırlapjügin Eşek qalqandaydı.
Eşek zorlukla yükünü kaldırır. Entigip,
işin soğıp, dimi qurıp, Nefes nefese kalır, kalbi
çarpar, hali kalmaz, Jürüwge onan arı jay
qalmaydı.
Yürümeyene ondan öte yer kalmaz.

Jıǵıldı Eşek bayǵus dimi qurıp,
Yıǵıldı zavallı Eşek hali kalmayıp,
Turmadı aydasa da iyesi urıp,
Kalkmadı sürse de sahibi vurup,
Soydı da jügin, terisin atqa salıp,
Çıkardı yükünü, atı eğer ley ip,
Qalağa kele jattı taǵı jürüp. Kaleye doğru
yola çıktı da yürüyüp.

Qarandar, sara bar ma m ma sorǵa,
Bakın, çare var mı bu talihsizliğe,
Ayaǵın At keledi basıp zorǵa.
At, ayaǵını zorla basar gelir.
Qısımdı Eşek körgen bu da körüp,
Eşeğin gördüğü eziyeti o da görüp,
Boldırıp, bılǵaqtaydı ofidi-solǵa.
Yorulup, suçluyor saǵı solu.

Ökinip otken iske At keledi:
Pişman olup yaptığına At gelir:
"Men qate etkem eken ğoy, ah! -dedi-
"Ben hata etmişim bırak, ah! —dedi.
Eşekten az jük alıp qarasqanda,
Eşekten biraz yük alıp destek olsaydım,
Qıyındıq munday maǵan bolar ma edi?"
Zorluk böyle bana olur muydu?

Bul sözden nendey ğibrat almaq kerek:
Bu sözden ne gibi bir ibret almak gerek:
Misali etken qayır bir bâytetek,
Meselâ, hayır etmiş bir itibarlı adam,
Qayırın birevvge etken bolıp terek,
Hayrını birine ulaştırmışsa eğer,
Körersin raqatın kölenkelep.
Görür rahatım ağaç altında gölgelenir gibi.

Çayırdın en abzalı-bul dünyede
Hayrın en kıymetlisi bu dünyada
Birevvge qısılganda jârdem bermek.
Sıkışınca, birine yardım etmek.
Keybirevv zor beynetke tap boladı.
Herhangi biri, bir zorlukla karşılaşır,
Key uwaqıt az beynetten qaşamın dep.
Bazen azıcık eziyetten kaçayım derken.)

KAYNAKÇA:

1. Ahmet BAYTURSUNOGLU, Şıǵarmaları, Almatı, 1989.
2. Ahmet BAYTURSUNOGLU, Ak Jol, Almatı, 1991.

